

Warszawa, 10 lutego 2020 r.

prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński
Uniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
INSTYTUT BADAŃ
INFORMACJI I KOMUNIKACJI
ul. Władysława Bojarskiego 1, 87-100 Toruń
tel./fax 56 611 44 15
(2210)

Wp, 18.02.2020

**Recenzja dorobku naukowego p. dr Agaty Walczak-Niewiadomskiej
w postępowaniu habilitacyjnym**

1. Sylwetka naukowa Habilitantki. Kierunki i formy aktywności zawodowej

Pani dr Agata Walczak-Niewiadomska ukończyła Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego. Magisterium uzyskała na podstawie napisanej pod kierunkiem prof. Janusza Dunina-Horkawicza *Magdalena Samozwaniec i jej twórczość. Studium bio-bibliograficzne*. Podstawą nadania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w 2006 r. rozprawa *Księgozbiór i zamilowania bibliofilskie księdza Jana Sobczyńskiego w świetle jego działań społecznych i kulturalnych*; funkcję promotora pełniła prof. Hanna Tadeusiewicz, pracę recenzowali: prof. Anna Aleksiewicz i prof. Janusz Dunin-Horkawicz. Rozprawa doktorska ukazała się drukiem w wersji książkowej pt. *Książki Jana Sobczyńskiego i jego księgozbiór* (wydawca: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz 2007).

Po uzyskaniu stopnia doktora (2006) Habilitantka została zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego (obecnie Katedra Informatologii i Bibliologii Wydziału Filologicznego UŁ), gdzie pracuje nieprzerwanie do dziś.

Na macierzystym Wydziale prowadzi zajęcia dydaktyczne na różnym poziomie: wykłady (w tym wykłady w języku angielskim), ćwiczenia, konwersatoria oraz zajęcia specjalistyczne w laboratorium komputerowym. Uczestnikami zajęć są studenci studiów stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych. Tematyka zajęć obejmuje dwa pokrewne obszary wiedzy: bibliotekoznawstwo i informatologię, a więc spaja i syntetyzuje obszerny krąg wiedzy przekazywanej studentom bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Pod kierunkiem Habilitantki powstało dziesięć prac licencjackich; jest to dorobek znaczący i godny odnotowania, zważywszy systematycznie spadające zainteresowanie studiami bibliotekoznawczymi, związane m.in. z otwartym dostępem do zawodu

bibliotekarza, a także konkurencyjną ofertą innych kierunków humanistycznych. W czasie pogłębiającego się niżu demograficznego i konkurencyjnych ofert seminaryjnych na macierzystym Wydziale powstałe pod kierunkiem Habilitantki prace dobrze świadczą o poziomie zajęć i ich atrakcyjności.

Pani dr Agata Walczak-Niewiadomska jest nie tylko aktywnym dydaktykiem, również – jak dowodzi załączona dokumentacja – wykazuje duże zaangażowanie organizacyjne na macierzystej Uczelni. W Katedrze Informatologii i Bibliologii pełniła funkcje koordynatorki ds. współpracy z partnerami zagranicznymi, koordynatorki programów wymiany studentów ERASMUS + i MOST, opiekunki roku i kierowniczkę specjalizacji. Brała udział w realizacji projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Jest związana z Pracownią *Słownika pracowników książki polskiej*; w ramach dwóch grantów Komitetu Badań Naukowych brała udział w opracowaniu *Suplementu*.

Odrębną formą aktywności p. dr Agaty Walczak-Niewiadomskiej jest popularyzacja wiedzy i kultury. Zważywszy na obszar działalności, dydaktyki i publikacji Habilitantki jest to teren o szczególnym znaczeniu społecznym: bez dopływu informacji o kierunkach przekształceń nowoczesnych bibliotek polskich i światowych, o standardach działań i strategiach animacji czytelnictwa, wypracowanych przez praktyków i teoretyków bibliotekarstwa, zwłaszcza bibliotekarstwa zorientowanego na niedorośli użytkowników, bibliotekom grozi banicja poza horyzont zainteresowań społecznych, w konsekwencji banicja grozi książce jako dobru kultury. Aby sprostać tym wymuszonym przez przeobrażenia społeczne wyzwaniom p. dr Agata Walczak-Niewiadomska prowadzi wykłady otwarte, adresowane do środowisk profesjonalnie związanych z książką, jak i do samych jej odbiorców (udział w takich akcjach jak Festiwal Nauki oraz Piknik Nauki i Wiedzy). Ważny obszar działalności Habilitantki to publikacje o charakterze popularyzatorskim, przedstawiające formy pracy z czytelnikiem dziecięcym w bibliotekach w krajach, gdzie dają się dostrzec oznaki zahamowania spadku czytelnictwa. Artykuły te dr Agata Walczak-Niewiadomska publikowała w czasopismach cieszących się długoletnim uznaniem środowiskowym, m.in. w „Poradniku Bibliotekarza” i „Bibliotekarzu”. Tego typu działalność upowszechniającą wiedzę i doświadczenia Habilitantka prowadzi w sposób umiejętny, potrafi zaciekawić czytelniczkę lub czytelnika, przygotowując go do zaakceptowania koniecznych reform polskiego bibliotekarstwa, także tych reform, które będą wymagały drastycznego ograniczenia liczby bibliotek w Polsce.

Przywołane informacje dowodzą, że p. dr Agata Walczak-Niewiadomska jest utalentowanym dydaktykiem. Nie stroni od podejmowania zadań wykraczających poza

standardowe formy edukacji studentów (m.in. wykłady w języku angielskim, formy aktywizujące słuchaczy), potrafi sprostać nowym wyzwaniom akademickiej rzeczywistości (autorskie programy studiów, wykłady dla młodzieży licealnej), angażuje się w międzynarodową wymianę studentów jako koordynator programu ERASMUS+. Przez cały okres pracy na Uniwersytecie Łódzkim umiejętnie łączy pracę naukową i dydaktyczną z działaniami organizacyjnymi i redakcyjnymi (jest członkinią zespołu przygotowującego *Suplement Słownika pracowników książki polskiej*) i aktywnością popularyzatorską.

Na wysoką ocenę zasługuje aktywność międzynarodowa Habilitantki. Świadczą o tym prace publikowane poza granicami kraju w języku angielskim, wykłady dla studentów uczelni partnerskich w ramach programu ERASMUS +, udział w licznych konferencjach międzynarodowych, liczne kwerendy i wyjazdy studyjne, owocujące wiedzą praktyczną w zakresie funkcjonowania bibliotek publicznych w państwach europejskich i prowadzonych form inicjacji i aktywizacji czytelniczej dzieci najmłodszych, wyposażenia bibliotek, wykształcenia i kompetencji pracowników, charakteru współpracy ze środowiskiem zewnętrznym i innymi zagadnieniami, które stanowią obszar zainteresowań naukowych Habilitantki. Godzi się odnotować, że obok artykułów analitycznych Autorka opublikowała w czasopismach zagranicznych dwa szkice poświęcone przyjętym w Polsce nowatorskim rozwiązaniom w zakresie usług bibliotecznych dla dzieci („IFLA” 2012, June; „ITLA Newsletter” 2015/12).

2. Monografia wskazana przez Habilitantkę jako osiągnięcie naukowe

Realizując obligację wynikającą z art. 16 ust. 2 Ustawy o stopniach i tytule naukowym p. dr Agata Walczak-Niewiadomska wskazała jako swoje osiągnięcie naukowe monografię książkową *Wczesna alfabetyzacja i jej miejsce w działalności bibliotek publicznych* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, 201 s.).

Dwa zasadnicze cele, które postawiła przed sobą Autorka, są wzajemnie sprzężone. Cel pierwszy, którego realizacji została poświęcona pierwsza część monografii, obejmował teoretyczną i zweryfikowaną w praktyce koncepcję wczesnej alfabetyzacji dzieci, wypracowanie precyzyjnej aparatury pojęciowej i prezentacja charakterystyki podstawowych umiejętności, do opanowania których wczesna alfabetyzacja prowadzi. Część druga, obszerniejsza, poświęcona została omówieniu roli bibliotek publicznych w realizacji zadań, określonych w części pierwszej. Charakterystyka działalności polskich bibliotek dla dzieci najmłodszych opiera się na badaniach empirycznych Autorki, przeprowadzonych metodą ankietową wśród 167 bibliotek publicznych.

W pierwszej części monografii Autorka przedstawia panujący w odniesieniu do badanego zagadnienia chaos terminologiczny. Wskazuje na stosowane w pracach anglojęzycznych terminy, wskazuje na rozbieżności w ich stosowaniu na gruncie polskiego bibliotekoznawstwa. Zważywszy na te problemy we własnych badaniach stosuje – w sposób niekonsekwentny – pojęcia „dziecko najmłodsze” (wiek do dwóch lat) i „dziecko małe” (w wieku od trzech do pięciu lat). Terminy wydają się poręczne i uzasadnione, dobrze brzmią w polszczyźnie. Niestety, w toku analizy Habilitantka posługuje się również niesprecyzowanym słownictwem potocznym. Szczególnie razi wyraz „maluchy”, używany przez Habilitantkę wielokrotnie i w różnych kontekstach; na str. 92 wyraz ten występuje nawet w tytule podrozdziału (*Usługi biblioteczne i formy zajęć dla maluchów i ich opiekunów*). Niepodobna uznać to za przeoczenie czy błahy błąd wynikający z troski o potoczność wywodu (unikanie powtórzeń). „Małuch” to wyraz potoczny, wieloznaczny, nieobecny w piśmiennictwie fachowym, które Habilitantka, skądinąd słusznie, krytykuje za brak precyzji. Sama stosuje słowo „maluchy”, a twierdzi, że razi ją pojęcie „małe dzieci”: „użycie takiego sformułowania [małe dzieci] niepotrzebnie utrudnia i tak już niedoprecyzowaną nomenklaturę w obszarze bibliotekarstwa dziecięcego” (s. 11). Trudno oprzeć się wrażeniu, że termin „małe dziecko” jest znacznie precyzyjniejszy i trafniejszy niż potoczne, wieloznaczne i pozbawione neutralności semantycznej określenie „maluch”, stosowane nagminnie w pracy Habilitantki.

W rozdziale pierwszym p. dr Agata Walczak-Niewiadomska przedstawia szczegółową analizę badań nad problemem wczesnej alfabetyzacji. Rozdział, poza oczywistymi walorami naukowymi, ma też znaczenie praktyczne: Autorka przyswaja polskiemu bibliotekoznawstwu i bibliotekarstwu słabo znane lub w ogóle na polskim gruncie nieznanne prace obcojęzyczne, sytuuje je na tle rozpraw polskich badaczy przedmiotu, konfrontując z ustaleniami rodzimych autorytetów. Na szczególne podkreślenie zasługuje szacunek, z jakim Habilitantka odnosi się do prac badaczek dawniejszych, m.in. Marii Walentynowicz, Marii Gutry, Barbary Groniowskiej i Barbary Białkowskiej, pionierek naukowej refleksji naukowej nad zorientowanymi na niedorośliwych odbiorców bibliotekarstwem publicznym. Jest to rzadka właściwość młodych humanistów. Przeglądowi polskich działań, także najnowszych i właśnie rozwijanych (Autorka omawia m.in. najnowszy program Instytutu Książki *Mała książka wielki człowiek*) towarzyszy syntetyczne omówienie kierunków badań bibliologicznych i biblioznawczych w świecie. Habilitantka wskazuje m.in. na postulowane (w rzeczywistości niewymagane) przygotowanie kompetencyjne bibliotekarzy, opisane w literaturze fachowej perspektywy rozwoju kadry bibliotecznej, wskazuje na obecność w takich krajach jak Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja specjalistycznych czasopism przeznaczonych dla grupy bibliotekarzy zajmujących się wczesną alfabetyzacją dzieci.

Choć wnioski Autorki dotyczące sytuacji polskiej są powściągliwe i dalekie od ocen krańcowych, trudno oprzeć się niewyrażonej wprost sugestii, że dystans, jaki ma polskie bibliotekarstwo do pokonania, jest ogromny, a ze względów mentalnych i werbalizowanych społecznych oczekiwań – ogromnie trudny.

Rozdział drugi rozprawy poświęcony został omówieniu koncepcji wczesnej alfabetyzacji dzieci. Habilitantka, podobnie jak we wstępnej części monografii, rozpoczyna od uporządkowania spraw terminologicznych. Wprowadza podstawowe rozróżnienia terminologiczne, które będą pomocne w rozpoznaniach podejmowanych przez kolejnych badaczy przedmiotu. Za fundamentalne należy uznać rozróżnienie między pojęciami „wczesna alfabetyzacja”, „inicjacja czytelnicza” i „inicjacja literacka”, w polskiej teorii czytelnictwa stosowanymi wymiennie, nieprzystających do terminologii światowej i w związku z tym nieostrych semantycznie. Autorka dowodzi, że rozbieżność terminologii polskojęzycznej i anglojęzycznej wywołuje nieporozumienia, a nieostrość linii demarkacyjnych oddzielających pola znaczeniowe pojęć prowadzi do nieporozumień. W toku rozpoznań nie została, niestety, doprecyzowana kategoria dojrzałości czytelniczej, kluczowa w procesie alfabetyzacji. Pojęcie przedstawione zostało ogólnikowo, raczej na poziomie zdroworozsądkowym niż naukowym: „Dojrzałość czytelnicza jest pojęciem obszernym i oznacza spodziewany końcowy efekt działań podejmowanych w czasie inicjacji czytelniczej i literackiej” (str. 40). Tak ujęta kategoria jest na tyle nieprecyzyjna, że posługiwanie się nią w dalszych częściach rozprawy mija się z celem. Autorka nie wskazuje, kto określa owe „spodziewane efekty” i kto „spodziewa się” osiągnięcia tych efektów. Inne cele inicjacji czytelniczej ma prowadząca wyspecjalizowane zajęcia dla dzieci najmłodszych i małych biblioteka w wielkim mieście, zatrudniająca wysoko wykwalifikowany personal, dysponująca nowoczesnym zapleczem technicznym, kompetentnym i doświadczonym zespołem pracowników, współpracowników, animatorów i wolontariuszy, świetnie wyposażona i prowadząca aktywną współpracę z otoczeniem społecznym, inne – niewykształcona, bezrobotna matka reprezentująca środowisko zagrożone wtórnym analfabetyzmem, zdaniem której czytanie jest abstrakcyjnym wymogiem narzuconym przez instytucje publiczne. Tymczasem dojrzałość czytelnicza, podobnie jak dojrzałość emocjonalna, intelektualna czy fizyczna, jest pojęciem zobiektywizowanym, dziecko osiąga ją stopniowo (przejrzystość i precyzja wyводу nakazywałyby wskazanie faz rozwojowych właściwych kolejnym etapom wzrastania dzieci poddanych prosom wczesnej alfabetyzacji) m.in. w wyniku socjalizacji, oddziaływań wychowawczych i środowiskowych, działań bibliotekarzy, nauczycieli, mediów, pozostając – to znowu niebagatelna sprawa – pod przemożnym wpływem kultury medialnej. W sytuacji niedoprecyzowania kluczowego pojęcia niektóre tezy sformułowane przez Habilitantkę brzmią w najwyższym stopniu nieprecyzyjnie, odnoszą się bowiem do

niedookreślonego pola semantycznego, np.: „...celem badań nad wczesną alfabetyzacją było udowodnienie związku między jak najwcześniejszym kontaktem dziecka z drukiem (od pierwszych miesięcy życia dziecka) a osiągnięciem dojrzałości czytelniczej w następnych etapach rozwoju inicjacji czytelniczej” (str. 41). Z tak określonego celu badań nie wynika nic poza deklaracją, bo z dwóch kluczowych pojęć: „wczesna alfabetyzacja” i „dojrzałość czytelnicza” sprecyzowane zostało tylko pierwsze. Nie wiadomo więc, do czego ma wczesna alfabetyzacja prowadzić, a skoro niejasny jest jej cel, sens prowadzenia działań alfabetyzacyjnych staje pod znakiem zapytania.

Podsumowując tę część rozprawy trzeba stwierdzić, że problem wczesnej alfabetyzacji został omówiony w sposób pogłębiony i rzetelny. Autorka uporządkowała aparat pojęciowy, omówiła rolę wczesnego czytania w rozwoju intelektu i mózgu dziecka oraz kształtowaniu jego kompetencji społecznych. Charakterystyka współczesnych przedsięwzięć animujących wczesną alfabetyzację wypadła zadowalająco, jednak przegląd historycznych tendencji wywołuje uczucie niedosytu. Dr Agata Walczak-Niewiadomska omówiła pierwsze prace poświęcone wczesnemu czytaniu, pominęła jednak kontekst kulturowy i pedagogiczny, który warunkował powstanie tych prac, m.in. „przewrót kopernikański” w pedagogice (teorie Dewey'a), powstanie laboratoriów psychologii eksperymentalnej, koncepcje tzw. nowej szkoły i nowego wychowania (Ellen Key, w Polsce Jan Władysław Dawid). Nietrudno przecież wskazać związek między nowoczesnymi koncepcjami edukacji młodego pokolenia, formułowanymi już od pierwszych lat XX w., okrzykniętego mianem „stulecia dziecka”, a dynamizmem rozwoju sieci bibliotek dziecięcych i czasopism, które miały służyć właśnie wczesnej alfabetyzacji (dziecko miało rozwijać się w systematycznym kontakcie ze słowem drukowanym).

Rozdział poświęcony historycznym i współczesnym koncepcjom wczesnej alfabetyzacji, wprowadzający autorską, opisową definicję pojęcia, zamyka bardzo ważny zarówno ze względów naukowych, jak i praktycznych wykaz umiejętności i kompetencji przedczytelniczych dzieci w wieku 0 – 5 lat oraz tabela wskazująca sposoby kształtowania tych umiejętności.

W rozdziale trzecim poddane zostały analizie (oczywiście w perspektywie prowadzenia działań skutkujących wczesną alfabetyzacją) organizacja przestrzeni bibliotecznej, infrastruktura biblioteczna, specjalizacja zbiorów, usług i działań bibliotecznych. Autorka omawia i problematyzuje nie tylko kwestie natury ogólnej, konsekwentnie zwraca uwagę na praktyczny wymiar prowadzonych badań. Omawia więc te współczesne problemy środowiska bibliotekarskiego, które będą stopniowo narastały, m.in. problem roli biblioteki w asymilacji dzieci imigrantów, obecność w bibliotekach dzieci niepełnosprawnych, niewidomych i niedowidzących, zwiększająca się w procesie alfabetyzacji rola książek-zabawek, komiksów, książek

elektronicznych i gier. W moim odczuciu zbyt małą wagę przywiązała Autorka do grywalizacji, ale to sprawa marginalna. Również i ta część monografii łączy rozpoznanie teoretyczne z praktyczną orientacją wywodu, koncentracją uwagi na potrzebach bibliotekarzy i bibliotek (stąd zestaw precyzyjnych wskazań i zaleceń, będących rezultatem analiz teoretycznych).

Rozdział czwarty monografii ma z perspektywy społecznej znaczenie szczególne – p. dr Agata Walczak-Niewiadomska podejmuje problem zawodowego przygotowania bibliotekarzy do prowadzenia działań związanych z wczesną alfabetyzacją dzieci najmłodszych i małych. Habilitantka omawia problem przygotowania merytorycznej kadry bibliotecznej, niezbędnego, by sprostać wyzwaniom współczesnej kultury, niesprzyjającej rozwojowi zainteresowań książką i kształtowaniu postaw proczytelniczych. Niekonwencjonalne formy pracy, umiejętność nawiązywania twórczych relacji z dzieckiem i jego rodzinnym środowiskiem, współpraca z instytucjami zewnętrznymi, dbałość o wysoką pozycję biblioteki w środowisku lokalnym, umiejętność kreowania potrzeb czytelniczych dzieci nieczytających i ich rodziców – wszystko to wymaga zmiany sposobu przygotowania polskich bibliotekarzy do pracy, zmiany nawyków i tradycjonalistycznego przywiązania do archaicznej wizji biblioteki jako miejsca gromadzenia i udostępniania zbiorów książkowych. Autorka charakteryzuje zarówno nowe, jak i klasyczne formy zajęć bibliotecznych zorientowanych na dzieci najmłodsze, porównuje doświadczenia polskie z propozycjami i wskazaniami opisanymi w anglojęzycznej literaturze przedmiotu, zwraca uwagę na znaczenie różnorodnych form zajęć bibliotecznych: słownych, ruchowych, graficznych, ruchowych, teatralnych i medialnych, a nawet, co wydaje się trudne do wprowadzenia w polskich bibliotekach, sportowych. Wskazuje na konieczność pracy nie tylko z dziećmi, również z rodzicami, szczególnie z ojcami, niedocenianymi pośrednikami między dzieckiem i książką. Ważną częścią rozdziału są wskazania dotyczące wykształcenia i doksztalcania się bibliotekarzy pracujących z dziećmi w wieku 0 – 5 lat (rozdział 4.4 *Kwalifikacje oraz doksztalcanie zawodowe...*), opracowane na podstawie rozpoznania międzynarodowych zaleceń i prac obcojęzycznych, a także doświadczeń polskich, których rzeczowe omówienie zamyka tę część monografii.

Rozdział końcowy poświęcony jest analizie wyników własnych badań empirycznych, przeprowadzonych przez p. dr Agatę Walczak-Niewiadomską metodą ankietową w 167 filiach dla dzieci i młodzieży polskich bibliotek publicznych. Zgodnie z zasadami prowadzenia tego rodzaju badań Autorka najpierw omawia ich cele i zastosowaną metodę, a następnie przedstawia i interpretuje wyniki. Zasadniczy cel badania to odpowiedź na pytanie, w jak wielu bibliotekach istnieją wyodrębnione księgozbiory dla dzieci najmłodszych i małych, jaka jest oferta biblioteczna, czy różnicuje ona dzieci 0 – 2 lata i 3 – 5 lat, jak przygotowana jest kadra biblioteczna do pracy z

najmłodszymi użytkownikami. Jak każda metoda ankietowa, tak i przyjęta przez Habilitantkę budzi pewien niedosyt. Nie uwzględniono mianowicie oczekiwań samych bibliotekarzy, a więc osób najżywiej zainteresowanych usługami okołoczytelniczymi dla dzieci, nie zapytano ich o to, co w pracy z dziećmi 0 – 5 lat uważają za sukces, a co za niepowodzenie, jakich zmian systemowych oczekują, jakiego rodzaju szkolenia czy studia podyplomowe ułatwiłyby im pracę, co sami są w stanie ulepszyć i zmienić, co już zrobili, na jakie napotykają przeszkody (merytoryczne, środowiskowe, metodyczne, materialne). Oczywiście, są to oczekiwania piszącego recenzję, nie Autorki monografii. Pytania można przecież mnożyć, ale Habilitantka sformułowała je zgodnie z przyjętymi przez siebie celami i konsekwentnie realizowanymi zadaniami. Analiza wyników ankiet wskazuje, że jednym z najpilniejszych zadań bibliotek jest poprawa współpracy z otoczeniem; bez tej współpracy nie będzie mowy ani o wysokiej pozycji biblioteki w ocenie środowiska, ani o sukcesie procesu wczesnej alfabetyzacji. Izolacja społeczna biblioteki skazuje książkę na banicję, a zarazem podmywa teleologiczne podstawy funkcjonowania bibliotek. Badania p. dr Walczak-Niewiadomskiej dowodzą również braku oferty szkoleniowej dla bibliotekarzy, braku profesjonalnych wydawnictw i czasopism, które w Europie Zachodniej są codziennością.

Rozprawa wskazana przez Habilitantkę jako podstawa uzyskania stopnia doktora habilitowanego spełnia wszystkie postawione cele. Analizuje omawia fundamentalne zagadnienia związane z procesem wczesnej alfabetyzacji, redefiniuje zarówno samo zjawisko, jak i proces wczesnej alfabetyzacji, jak wreszcie zadania, które dla bibliotek publicznych wynikają z przeprowadzonych badań. Omawia postulowane (na podstawie bardzo rozległej i rozproszonej literatury przedmiotu, w tym obficie cytowanej literatury anglojęzycznej) i rzeczywiste (na podstawie badań empirycznych) wyposażenie bibliotek, wskazuje na konieczne przemiany i zakresu i form usług bibliotecznych dla dzieci najmłodszych, co ważne – postuluje wprowadzenie nowej specjalizacji zawodowej: bibliotekarza dziecięcego. Łącząc refleksję naukową z perspektywą praktycznego wykorzystania wniosków z refleksji tej płynących p. dr Agata Walczak-Niewiadomska dowodzi, że potrafi realizować zadania współczesnego humanisty w sposób dojrzały i odpowiedzialny. Monografia *Wczesna alfabetyzacja i jej miejsce w działalności bibliotek publicznych* dowodzi opanowania przez Habilitantkę warsztatu badawczego, orientacji w najnowszym piśmiennictwie światowym i krajowym, a także kompetencji oczekiwanych od samodzielnego pracownika naukowego. Rozprawa powstała w wyniku samodzielnego, autorskiego postępowania interpretacyjnego, poprzedzonego wieloletnimi kwerendami i uzupełnionego badaniami empirycznymi. Praca wnosi do zarówno do wiedzy, jak i praktyki bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej nowe ustalenia, otwiera horyzonty dalszych rozpoznań, daje więc impuls kolejnym przedsięwzięciom badawczym.

3. Pozostałe prace naukowe Habilitantki

Owocem aktywności naukowej p. dr Agaty Wałczak-Niewiadomskiej jest – poza tzw. osiągnięciem naukowym – 49 publikacji ogłoszonych po uzyskaniu stopnia doktora. Składają się na nie monografia autorska, stanowiąca książkową wersję dysertacji (a więc niepodlegająca ocenie w postępowaniu habilitacyjnym), 10 monografii wieloautorskich, które ukazały się pod redakcją naukową Habilitantki, 38 oryginalnych prac naukowych ogłoszonych w tomach zbiorowych i czasopismach punktowanych. Odrębną grupę tworzą publikacje o charakterze popularyzatorskim, sprawozdania, materiały pokonferencyjne. Wysokiej aktywności naukowej Habilitantki dowodzi również udział w licznych konferencjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym (łącznie 26 wystąpień z referatami, z czego 3 na konferencjach o zasięgu międzynarodowym, zorganizowanych poza granicami kraju).

Prace naukowe poświęcone bibliotekarstwu kaliskiemu, stanowiące zwarty korpus rozpraw, opracowane zostały na podstawie materiałów źródłowych będących podstawą doktoratu. Choć powstały one kilkanaście lat temu i Habilitantka nie wróciła już w swoich analizach do historii książki i bibliotek kaliskich, dowodzą jakości warsztatu autorskiego: dysertacja doktorska została przygotowana na podstawie badań źródłowych, które zakrojone były znacznie szerzej niż wymagałaby tego rozprawa pisana „na stopień”, stąd obfitość materiału poddanego szczegółowemu omówieniu w pracach późniejszych, zarówno badawczych, jak i popularyzatorskich. Ta rzetelność w gromadzeniu źródeł, dbałość o możliwość dokonywania selekcji materiału zaowocowały w pracy habilitacyjnej, która imponuje rozległością doniesień bibliograficznych i faktograficznych.

Praca nad suplementem *Słownika pracowników książki polskiej* zaowocowała kolejnymi studiami, powstałymi, podobnie jak korpus tekstów kaliskich, na bazie rozległych materiałów źródłowych, analizowanych w formie pokłosia prac głównych (w ramach dwóch grantów).

Artykuły poświęcone zagadnieniom bibliotekoznawczym (analizujące działalność bibliotek zarówno pedagogicznych, jak i publicznych) dowodzą dobrej orientacji Habilitantki w problematyce badań naukowych prowadzonych w świecie, jak i znajomości polskich realiów i wynikających z nich klarownie przedstawionych potrzeb środowisk bibliotekarskich. Dr Agata Wałczak-Niewiadomska opowiada się w sposób zdecydowany i jednoznaczny po stronie bibliotek otwartych na nowe wyzwania, podejmujących aktywną współpracę ze środowiskami zewnętrznymi, wprowadzających nietypowe formy pracy i gromadzących wyspecjalizowane zbiory; wiele miejsca w swoich artykułach poświęca książkom-zabawkom, a także formom pracy łączącym klasyczne

zadania biblioteczne z elementami ludycznymi. W artykule *Biblioteka jako centrum zabawek* omawia nieznane w Polsce „toy libraries”, biblioteki, które koncentrują się nie na udostępnianiu księgozbioru, lecz wypożyczaniu gier i zabawek. Studium jest nastawione polemicznie wobec tradycjonalizmu polskiego bibliotekarstwa, ukazuje nowe przestrzenie działań bibliotecznych, doświadczenia państw europejskich w tym zakresie, a nawet swoisty ruch społeczny i ferment naukowy, który zabawkotekom towarzyszy. Powraca do tych tez w artykule *Zabawki elementem edukacji w bibliotece*. Cenne refleksje bibliotekoznawcze, ukierunkowane, podobnie jak w większości rozpraw p. dr Walczak-Niewiadomskiej, praktycznie i badawczo jednocześnie, przynosi artykuł *Niemowlak w bibliotece. Historia i perspektywy rozwoju usług w Polsce*. Autorka omawia tu specyfikę pracy bibliotecznej z bardzo małymi dziećmi (w wieku 0 – 3 lata), a także wyniki badań na temat dostępności tego rodzaju wyspecjalizowanych usług w naszym kraju. Niezwykle ważnym ogniwem artykułu jest część poświęcona analizie stanu badań. Refleksje praktyczne są stałymi elementami prac badawczych Habilitantki, dowodzą umiejętności łączenia teorii bibliologicznej ze wskazaniami praktycznymi, zmierzającymi do kształtowania współczesnego krajobrazu społecznego. Jeśli połączyć tę umiejętność z umiejętnością sytuowania własnych rozpoznań na tle ustaleń zarówno badaczy wcześniejszych, jak i rozpoznań równoległych, otrzymamy obraz warsztatu naukowego Habilitantki, dowód jej przygotowania do samodzielnej pracy naukowej.

Na tle przedłożonych w dokumentacji studiów wyróżnia się także cenny artykuł poświęcony alfabetyzacji rodzinnej w bibliotece (*Alfabetyzacja rodzinna – geneza i możliwości zastosowania w bibliotece publicznej*). Autorka – podobnie jak w innych pracach – rozpoczyna analizę zjawiska od omówienia stanu badań, następnie prowadzi dociekania nad możliwościami wszczęcia rozwiniętej w Europie Zachodniej alfabetyzacji rodzinnej do programów i działań praktycznych polskich bibliotek. Dowodzi słusznie, że są to projekty atrakcyjne dla potencjalnych użytkowników bibliotek, a wielokierunkowa ewaluacja potwierdza przypuszczenia o potrzebie takich działań, prowadzonych przez europejskie państwa „będące do wielu lat domem dla imigrantów” (str. 132). Temat ten rozwija w artykule *Model biblioteki rodzinnej na przykładzie doświadczeń amerykańskich*.

Podsumowując należy stwierdzić, że prace naukowe Habilitantki składają się na spójny, przemyślany i znakomicie przygotowany pod względem warsztatowym korpus tekstów, charakteryzujących się umiejętnym łączeniem wiedzy merytorycznej z orientacją praktyczną. Jako autorka pracy habilitacyjnej oraz artykułów, szkiców, referatów konferencyjnych, studiów składających się na tzw. pozostały dorobek naukowy, p. dr Agata Walczak-Niewiadomska znakomicie realizuje misję współczesnego humanisty, którego jednym z podstawowych zadań jest

kształtowanie otaczającej rzeczywistości kulturowej i społecznej. Nieskrywana pasja, z jaką Habilitantka omawia doświadczenia i prace powstałe w Polsce i poza jej granicami, z jaką prezentuje doświadczenia zagranicznych bibliotek i analizuje możliwość zastosowania w kraju najnowszych rozwiązań wypracowanych w świecie, udziela się czytelnikowi jej tekstów naukowych.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę składniki podlegające ocenie w postępowaniu habilitacyjnym: 1. wskazaną przez Habilitantkę jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym monografię książkową *Wczesna alfabetyzacja i jej miejsce w działalności bibliotek publicznych*, 2. pozostały dorobek naukowy wyrażony w publikacjach, składających się na przemyślany i konsekwentnie realizowany program badawczy, oraz 3. inne przejawy aktywności naukowej (m.in. udział w konferencjach krajowych i międzynarodowych, udział w realizacji projektów grantowych), dydaktycznej i popularyzatorskiej, a także zaangażowanie we współpracę międzynarodową, stwierdzam, że efekty badań p. dr Agaty Walczak-Niewiadomskiej spełniają wymogi określone przez ustawodawcę i mogą być podstawą nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego, wnoszę więc o dopuszczenie Wnioskodawczynie do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Grzegorz Lenarczyk